

RAZGOVOR: SEID SERDAREVIĆ, GLAVNI UREDNIK I SUUTEMELJITELJ FRAKTURE

Kriza izdavaštva u Hrvatskoj i u svijetu

Prosječne su naklade u Hrvatskoj pale na razine 19. stoljeća, prva se naklada tiska u petsto do osamsto primjeraka. Takve naklade ni Gaj nije tiskao u svojoj tiskari / Uloga izdavača nije samo da zarađuje novac. Izdavač ima svoju bitno kulturnu ulogu, važnu u promicanju određenih vrijednosti / Ukupni pad prodaje knjiga u svijetu iznosi tek deset posto, a u Hrvatskoj više od četrdeset posto

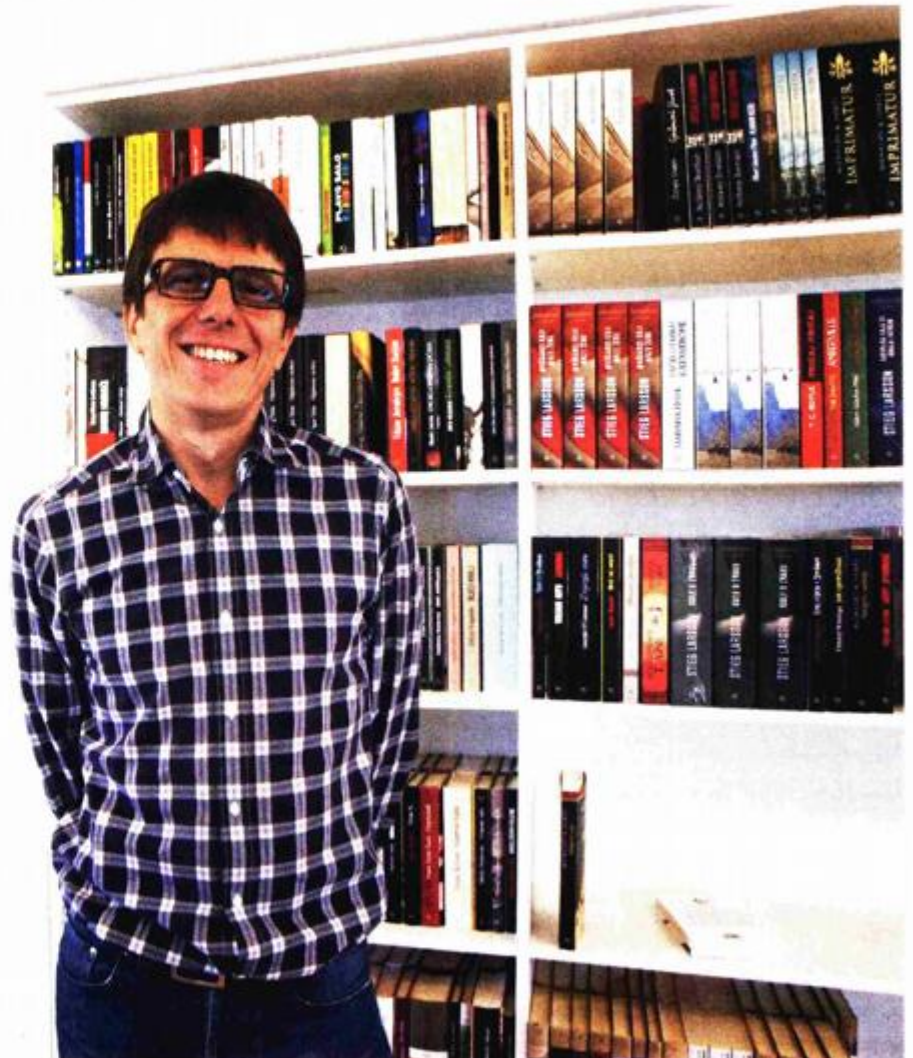
U povodu Mjeseca knjige, završenoga Frankfurtskoga sajma knjiga i uoči Interlibera, u jeku Frakturinih promocija novih knjiga i tribina Razotkrivanje, razgovaramo sa Seidom Serdarevićem, višestruko nagrađivanim hrvatskim nakladnikom, koji sa suprugom Sibilom Serdarević već desetak godina uspješno vodi, kao glavni urednik, nakladničku kuću Fraktura.

Nakladnička kuća Fraktura predstavit će se i na ovogodišnjem Interliberu. Gospodine Serdareviću, što za vašu kuću znači Interliber?

Interliber ima dvojak karakter. S jedne strane važan jer je to mogućnost sagledavanja i prezentacije na jednome mjestu cjelokupne godišnje produkcije hrvatskog izdavaštva, i to prezentiraju izdavači, tako da je to i nama važno, da možemo vidjeti što se u tom razdoblju napravilo. Jednako tako, neke se najvažnije knjige već tradicionalno planiraju za Interliber. S druge strane, Interliber ima i prodajni karakter, koji je u ovim teškim vremenima važan, da ljudi mogu kupiti knjige po nižim cijenama, što također pomaže. Problem Interlibera jest onaj o kojem se govori već godinama: da je to sve više velika knjižara, a sve manje ozbiljan sajam knjiga. Do promjena ne može doći jer realno ne postoji nikakva volja među samim izdavačima, a i Zagrebački velesajam, koji je organizator manifestacije, suočava se s velikim problemima te ni sam ne zna što bi s manifestacijom na koju mu dolazi najviše ljudi. Očigledno je da ljudi koji rade na Zagrebačkom velesajmu ne mogu ozbiljnije i kvalitetnije osmisliti program Interlibera, da to postane sajam većega regionalnog značenja, na kojem će se prezentirati autori, na kojem će se održavati okrugli stolovi i govoriti o budućnosti i perspektivama. Ovako se cijeli Interliber svodi na veliku knjižaru, i to žalosti. Primjera imamo, neću govoriti o sajmovima u Frankfurtu i Leipzigu.

Zašto, jer su to preveliki sajmovi?

Tako je. Interliber je usporediv s nekim manjim sajmovima koji su vrhunski organizirani, kao što je npr. bečki sajam, koji se održava u isto vrijeme kao Interliber, ali ima znatno kraću tradiciju, ili budimpeštanski sajam, koji se održava u proljeće. Tamo se također prodaje, ali oni imaju ozbiljan program, autore, ti gradovi tih dana žive za knjigu. Kada govorimo o Frankfurtu ili Leipzigu primjerice, o dvama Hrvatima najzanimljivijima inozemnim sajmovima, Frankfurt je najveći svjetski sajam knjiga i na njemu je osnova sklapanje poslova, to je ponajprije poslovni sajam. Leipzigu je pak sajam na kojemu nastupa mnogo autora. No i jedan i drugi sajmovi su s mnoštvom programa, autora i predstavljanja knjiga. Dnevne novine izdaju podliste za vrijeme sajma, cjelokupna je javnost usmjerena na taj događaj. Kod nas, nažalost, Interliber je daleko od toga. Čak je i beogradski sajam knjiga i dalje mjesto na koje hrle mase ljudi i gdje su sve televizijske postaje i sve beogradske novine fokusirane na knjige.

Koja je razlika između krize izdavaštva u Hrvatskoj i u svijetu? Možemo li govoriti o krizi u kontekstu vaše nakladničke kuće ako je na Frakturinim internetskim stranicama obavijest piscima da više ne šalju svoje rukopise zbog zatranosti uredništva?

Možemo govoriti o krizi izdavaštva jer je to vrlo realna stvar. Izdavaštvo u Hrvatskoj ima unekoliko drukčije korijene nego u svijetu. Ovdje se izdavaštvo očituje u nizu faktora. Jasno, pad kupovne moći građana uzrokovao je da se manje kupuju knjige, odnosno da se manje troši na kulturu. To je nešto što je očekivano. No taj je pad prevelik u odnosu na neke druge grane. Prosječne su naklade pale na razine 19. stoljeća, pa je sad normalno tiskati prvu nakladu u petsto do osamsto primjeraka. Takve naklade ni Gaj nije tiskao u svojoj tiskari. Dakle tu možemo govoriti o krizi kulture u Hrvatskoj, koja se očituje i u krizi knjige. Kad govorimo o krizi u svijetu, možemo reći da je došlo do pada prodaje fizičkih knjiga, ali znatno raste prodaja elektroničkih, čime se te stvari donekle kompenziraju. Ukupni pad u svijetu iznosi tek deset posto u posljednjih nekoliko godina, a u Hrvatskoj više od četrdeset posto. Naime te je dvije stvari teško komparirati, kao što je jednako teško i usporediti izdavačke scene u ozbiljnim zemljama i u Hrvatskoj. Bez obzira na njihov veliki broj u nas su tek rijetki izdavači profilirani, onakvi da publika zna što može očekivati od njih. Mi u Frakturi također osjećamo krizu, ali unatoč njoj odlučili smo ne mijenjati svoje nakladničke programe i ustrajati u onome po čemu smo poznati, a to je objavljivanje kvalitetne beletristike, pa dijelom i publicistike, s određenim brojem ponovno kvalitetnih, ali i pomalo komercijalnijih knjiga, koje ipak nikad ne obuhvaćaju više od sedam do deset naslova od naših šezdesetak novoobjavljenih knjiga godišnje. Kad su posrijedi rukopisi, nameće se zaključak da možemo govoriti o krizi čitanja, ali ne i o krizi pisanja. U posljednjih nekoliko godina zaista smo zatrpani rukopisima koji nam pristižu, to je enorman broj, ali većina njih ne udovoljava ni elementarnim kriterijima. To je možda oduvijek bilo tako. Postoji jedna anegdota o tome koju je pričao profesor Žmegač. Mladi je Kästner počeo raditi u jednoj nakladničkoj kući u Berlinu i njegov mu je nakladnik rekao: „Tu je vaša sobica, tu su rukopisi.“ A Kästner ga je upitao: „Pa kako mislite da ću sve to pročitati?“ Nakladnik je odgovorio: „Jednostavno: pročitajte prvu, sedmu i sedamdeset sedmu stranicu.“

To zvuči dosta okrutno, i ne radi se baš tako, uvijek se pročita mnogo više, ali zapaža se da s razvojem računalne tehnike i zahvaljujući dostupnosti računala u svakom domu ljudi imaju veliku potrebu ispitivati razne vrste tekstova, bilo *truth story*, kako govore Amerikanci, bilo svoju vlastitu priču ili neku imaginarnu priču, insceniciranu fantastičnim motivima, Tolkiena dakle, bilo neke krimiče. No u velikoj većini rukopisa, gotovo devedeset posto, može se zapaziti da ti ljudi nedovoljno čitaju. Svatko tko želi biti ozbiljan pisac prije svega mora biti ozbiljan čitatelj, to je ono što pisca čini piscem.

Na koji način istražujete hrvatsko tržište knjiga, odnosno profil čitatelja vlastitih izdanja? Ima li mogućnosti da nekim anketama, na internetu, ili u razgovoru za vrijeme promocija, odredite zahtjeve publike?

Uloga je izdavača višestruko važna. Uloga nije samo da zarađuje novac. Izdavač ima svoju bitno kulturnu ulogu, važnu ulogu u promicanju određenih vrijednosti, barem onakav izdavač kakav Fraktura želi biti i kakav jesmo. U tom smislu biramo naslove prije svega na osnovi književnih vrijednosti. Jasno da onda pokušavamo procijeniti ima li to prođu na hrvatskom tržištu. Ocjenuje se prema principu pokušaja i pogreške, da budem iskren. Nažalost, nekih ozbiljnih statistika ili analiza u Hrvatskoj nema, a to sebi nijedna izdavačka kuća samostalno jednostavno ne može priuštiti. Ono što se zapaža jest činjenica da uvijek postoje neki trendovi, i mi smo se uvijek trudili kreirati ih. Tako je bilo sa švedskim krimičima, prepoznali smo Stiega Larssona prije nego što je postao veliki svjetski hit. Ali ako govorimo o ozbiljnim knjigama, mi ćemo ih objaviti bez obzira na sve druge okolnosti, pa čak i na eventualni financijski neuspjeh, jer smatramo da su neke knjige jednostavno važne, da moraju biti prevedene, objavljene ili ponovno objavljene, da bi ih javnost prepoznala. Mislim da su dobrim dijelom izdavači ti koji stvaraju publiku. Vjerujem da ljudi, kad imaju izbora, biraju ono što im se sviđa, što ih zanima. To se lijepo vidi danas na primjeru Hrvatske radiotelevizije. Pokazalo se sad, s pokretanjem televizijskoga Trećega programa, da stavljanjem kulture u *prime time* ti programi imaju širok krug, velik broj gledatelja. Isto je tako s kazališnom publikom. Kazalište posjećuje više ljudi nego sportske terene. Isto je i s Noći muzeja. Vidi se i da na Interliber dolazi

velik broj ljudi. U Hrvatskoj postoji zapravo relativno dobra, široka osnova zainteresiranih ljudi, ali mi se čini da je mnogo veći problem što to nije medijski prepoznato, nego se trči za jeftinim senzacijama. I mi se u tom smislu trudimo biti ozbiljan izdavač, objavljivati knjige koje imaju trajniju vrijednost, one koje neće živjeti dva mjeseca ili šest mjeseci, nego će biti relevantne i za deset ili dvadeset godina. Jasno, to nitko ne može znati unaprijed. Ali pokušavamo pronaći takve knjige, ali i vrlo često i iznova objavljivati klasike, kao što su Thomas Mann, Robert Musil, Witold Gombrowitz. Što se tiče knjiga kao što je *Treći Reich*, to je najvažnija povijest Trećega Reicha, novo viđenje, knjiga koja je nužna da bi se razumjela suvremenost.

Što planirate objaviti u najbližoj budućnosti? Kako ćete te knjige povezati s prevoditeljskim i autorskim timovima i čitateljima te ih predstaviti na festivalima knjiga i tribinama?

Naši su planovi za sljedeću godinu bili gotovi prije tri ili četiri mjeseca. Ove godine objavujemo još Pétera Nádas, *Paralelne pripovijesti*, roman od tisuću sedamsto stranica, što je veličanstvena knjiga, zatim *Tugu Belgije* Huga Clausa i roman Borisa Pahora *Nekropola*, dakle tri prilično važna romana za razumijevanje europske povijesti, povijesti književnosti i umjetnosti. U idućoj ćemo se godini zadržati na tih šezdesetak naslova, s manje-više istim rasporedom, dakle suvremene publicistike, koja prati suvremenu politiku ili prije svega povijest dvadesetoga stoljeća, i niza suvremenih romana, što mladih autora, što suvremenih klasika. A što se tiče povezivanja, to je ono što činimo već dugi niz godina; postoji naša tribina Razotkrivanje, i već sad možemo najaviti da će iduće godine gostovati mnogo velikih imena – Péter Nádas, zatim autor jedne vrlo zanimljive knjige, Robert M. Edsel, koja se zove *Odred za baštinu*, koja govori o spašavanju likovne baštine na kraju Drugoga svjetskoga rata, gostovat će nekoliko nizozemskih, švedskih autora, pa francuskih, španjolskih. Bit će ponovno bogata i živa scena gostiju. Također ćemo, kao i ove godine, s Festivalom europske kratke priče te s Pulskim sajamom knjiga, uvijek u nekoj suradnji, dovesti ponekoga stranoga autora. A vjerujem da će biti i iznenađenja, kojima će se publika posebno veseliti.

MIRA MUHOBERAC